

„Pomocné artikulační znaky jsou specifickou českou (a slovenskou) vizuálně-motorickou pomůckou sloužící primárně k výuce výslovnosti. Sekundárně je však možno využít je jako podporu odezírání.“ (Hudáková, 2008, s. 100)

Popis PAZ zachycených na videopříloze:

(sled popisu jednotlivých PAZ odpovídá struktuře videa č.2)

- A, Á** - dlaň sevřená v pěst (ve tvaru písmene „A“ jednoruční prstové abecedy) se přitiskne k hrudi, kde jsou cítit vibrace.
- O, Ó** - ruka je ve tvaru písmene „O“ jednoruční prstové abecedy (dále jen „prstové abecedy“) a před v artikulačním prostoru tělem krouživým pohybem obkresluje tvar písmene O.
- U, Ů** - tento PAZ je zde v první fázi spojován s písmenem prstové abecedy – ukazovák a prostředník jsou natažené, ostatní prsty jsou skrčeny v dlani, ruka je orientována dlaní k tělu. Tento tvar je artikulován blízko úst a v další fázi artikulace se krouživým pohybem ukazováčku kolem našpulených úst zdůrazňuje labializace rtů.
- E, É** - natažené prsty svírají zhruba pravý úhel s dlaní. Artikulační místo je před obličejem na úrovni brady, někdy v přímém kontaktu s bradou. Tvar ruky poukazuje na tvar rtů při vyslovování hlásky „E“. Ruka se ze své počáteční pozice před obličejem posune směrem doprava, čímž naznačuje plynulost fonace hlásky a pohybem s mírným sklonem dolů se napomáhá modulaci a ztišení hlasu, který bývá u sluchově postižených artikulujících tuto hlásku často tlačeny a výrazně hrdelní.
- I, Í** - tvaru ruky zde kopíruje písmeno I prstové abecedy – malíček je vztyčen z jinak sevřené pěsti. Artikulační prostor je pod bradou, kdy naznačuje vyklenutí jazyka při fonaci.
- P** - ukazovák s prostředníkem jsou natažené, ostatní prsty skrčeny v dlani. Palec je buďto volně nebo také v dlani. Peřinky dvou dominantních prstů jsou přiloženy k sevřeným ústům, přičemž poloha ruky může být směřována svisle (viz fotografie) nebo vodorovně, kdy prsty směřují (při artikulaci pravou rukou) vlevo. PAZ

umožňuje vnímat náraz výdechového proudu po uvolnění sevření rtů, současně s ním se prsty od úst oddálí.

- B** - ruka ve tvaru špetky se dotýká nafouknuté tváře. Je tu zvýrazněn charakter exploze, odlišující se od exploze při hlásce „P“ – rty jsou u „B“ více uvolněné a hláska je znělá. Ruka se při zrušení závěru od tváře oddálí.
- M** - prsty otevřené dlaně jsou přiloženy na sevřené artikulující rty, kde odhmatávají vibrace hlasivek.
- T** - zde je dominantní pouze ukazováček, který je jako jediný vzpřímen ze sevřené pěsti. Ukazováček svým směřováním vzhůru upozorňuje na polohu špičky jazyka za horními zuby. Jeho peřinka je přiblížena ke rtům, kde je cítit náraz výdechového proudu při zrušení závěru jazyka.
- D** - dlaň ruky je otevřená, palec směřován do dlaně. Prsty jsou přiloženy ke krku a čelistnímu oblouku (či pod něj), kde odhmatávají artikulační pohyby jazyka a vibrace hlasivek.
- N** - ukazovák a prostředník jsou vztyčeny z jinak sevřené pěsti a jejich peřinky jsou přiloženy k nosu, kde odhmatávají nosovou rezonanci při fonaci hlásky.
- C** - vztyčený ukazovák se ve svislé poloze bříškem přibližuje k ústům a při artikulaci hlásky se opět oddaluje, čímž naznačuje a umožňuje vnímat výdechový proud.
- S** - opět dominantní ukazovák se ve svislé poloze svým bokem přibližuje k ústům, kde lze pocítit studený výdechový proud.
- Z** - ukazovák s prostředníkem v polovzpřímené poloze z ruky v pěst připomínají svou vzájemnou polohu nůžky (prostředníček je o něco vzpřímenější). Ukazovák je přiložen svým bokem – vodorovně – pod ústa k bradě. PAZ tak zdůrazňuje rezonanci, kterou zde je cítit a také výdechový proud, který proudí mezi prsty.
- Č** - tvar i pohyb ruky stejný jako u PAZ „C“, odlišnost je pouze v zaokrouhlení rtů.

- Š** - tvar ruky jako u PAZ „S“, ukazováček ve svislé poloze je těsně k ústům přikládán ve vyšší poloze než u „S“ - naznačuje zvednutí špičky jazyka a poskytuje pocítění teplého výdechového proudu.
- Ž** - tvar ruky totožný s PAZ „Z“ umožňuje odhmatávat znělost i teplý výdechový proud.
- F** - ukazovák (ostatní prsty v pěsti) se polštářkem přiblíží ke spodnímu rtu, kde upozorňuje na jeho polohu a odhmatává směr výdechového proudu.
- V** - ruka ve tvaru „V“ prstové abecedy. Je tu naznačeno mírné zaostření koutků rtů. Prsty jsou polštářky přiloženy pod rty nebo na bradu, kde odhmatávají vibrace. Při artikulaci se prsty od obličeje mírně vzdalují, čímž podporují viditelný pohyb spodního rtu.
- K** - sevřená pěst je otočena dlaní k obličeji. Dominantní ukazováček je v krčené poloze a jeho špička směřuje k ústům+. Jeho tvar připomíná pozici jazyka v počáteční fázi artikulace hlásky a jeho pohyb směrem dolů při současné artikulaci hlásky naznačuje odtažení masy zadní části jazyka od měkkého patra v dutině ústní. Zvednutí jazyka lze názorně podpořit i odhmatáním jeho pohybu pod bradou.
- H** - pomocný znak upozorňuje na hlubokost výdechu a znělost při výslovnosti hlásky přiložením dlaně ruky na hrudník a jeho stlačením paralelně s artikulací hlásky.
- CH** - zde je kladen důraz na charakteristiku výdechového proudu, když se hláska zvýrazněně artikuluje do dlaně přiblížené těsně k ústům. Výdechový proud je silný a teplý.
- J** - ruka je v pozici sevřené pěsti s palcem lemujícím bok ukazováčku tak, že jeho poslední článek vyčnívá nad pěstí. Palec je opřen pod bradou, kde jde cítit napětí svalů při artikulaci. Artikuluje se prodlouženě.
- L** - artikulace znaku probíhá před ústy. Palec s ukazováčkem jsou dominantní, napodobují tvar písmene „L“, ostatní prsty jsou skrčeny v dlani. Ukazováček směřující nahoru naznačuje polohu špičky jazyka za horními zuby. Při artikulaci

hlásky se zápěstí a tím i ukazováček spouští dolů paralelně s jazykem, který klesá za dolní zuby. Tím pohyb jazyka zdůrazňován.

R - dominantní ukazováček ve vodorovné poloze kmitá před ústy pro znázornění kmitání jazyka.

Během natáčení se nepodařilo zachytit PAZ pro „**Ř**“, „**G**“ a tvrdopatrové hlásky „**Ť**“, „**Ď**“, „**Ň**“. Tyto hlásky se se sledovanými dětmi zatím necvičí. Pro úplnost uvádím popis těchto hlásek uvedený Krahulcovou (2002):

Ř - znak je totožný s PAZ pro „**R**“ (v podání Krahulcové: pohyb ukazováku a prostředníku před ústy, náznak kmitání nůžek), může se zdůraznit větším vodorovným pohybem. Dítě identifikuje „**Ř**“ na základě odezírání a postavení rtů a zubů.

G - souhláska se znázorňuje poklepem dvěma prsty na stranu krku.

„**Ť, Ď, Ň**“ - sklopené postavení prstů ruky naznačuje polohu jazyka za dolními řezáky při artikulaci těchto hlásek.

Příloha č. 7

Popis videa č. 3

Specifické logopedické metody

Jak již bylo rozebíráno v teoretické části diplomové práce, pro logopedickou péči o sluchově postižené děti je nezbytné užívat specifické metody této péče. Ty musejí zohledňovat sluchové postižení a jiné individuální potřeby jednotlivých dětí.

Metody, které se podařilo zachytit na videosnímčích z května 2008, a února 2009 jsou na toto video č. 3 zařazeny bez nějakého časového dělení. Jsou zde seskupeny dle jazykových rovin, v rámci kterých se mohou uplatnit. Samozřejmě logopedická péče je otázkou celodenních aktivit, mnohé činnosti a situace se dají (a také se tak děje) využít pro současnou stimulaci více nebo všech rovin. Nelze proto dělení uvedené ve struktuře videa a videu vůbec chápat jako snahu o jakési striktní dělení, spíše se jedná o nabídku příkladů činností – cvičení

– v rámci rozvoje jazykových rovin. Videosnímek zdaleka nezachycuje nějaký souhrnný vzorek logopedických metod nebo činností. Cílem bylo zachytit specifické logopedické metody a techniky práce, které odlišují rozvoj jazykových a řečových dovedností předškolních sluchově postižených dětí od běžné logopedické péče o předškolní děti. Na snímcích je zachyceno:

- *podpora fonace a modulace hlasu*
- *odhmatávání vibrací hlasivek, charakteristik výdechového proudu*
- *manuální polohování mluvidel*
- *pomocné artikulační znaky, PAZ v kombinaci s prstovou abecedou*
- *diskriminace hlasitosti zvuků (moc x málo x nic)*
- *rozvoj pojmové zásoby pomocí hraček, obrázků, ZJ*
- *poznávání a pojmenovávání hraček, věcí, popisy obrázků, práce s obrázky, s PC, rozhovory, s využitím znakového jazyka, odezírání*
- *rozvoj skloňování, rozlišování jednotného a množného čísla atd.*
- *sluchová identifikace (diskriminace) zvuků, hlásek, slov*
- *porozumění větám, v rozhovoru*
- *sluchová identifikace zvuků, hlásky, slova, spojení hláska + písmeno*
- *globální čtení, čtení analyticko–syntetickou metodou*
- *speciální PC programy, přístroje*

Následující struktura opět kopíruje sled jednotlivých videosnímků z DVD přílohy.

ZDROJ: Kašníková, P. *Foneticko fonologické aspekty při rozvoji jazykových dovedností sluchově postižených dětí předškolního věku*. Brno: MU, Pedagogická fakulta. Diplomová práce. 2009